

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΑΣ

Τῷ ἐν Σύμῳνη ἀξιολύμῳ κ.
Γεωργ. Ι. Καπλάνογλου.

ἮΝ 21 Δεκεμβρίου τοῦ 1900 ἀπέθνησκεν ἐν Σύμῳνη ὑπερογδοηκοντούτης μία προσωπικότης ἑκτακτος, μίᾳ μορφῇ διαγράψασα σπουδαιότατην περίοδον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ χρονικά τῆς σπογγαλιείας — ὁ πο-
λὺς Φώτιος Ν. Μαστορίδης. (*)

Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρέτης καὶ ὁ τολμητικὸς εἰσηγητὴς τοῦ νέου περιβολῆτου ὄργανου, καὶ ὁ δι' αὐτοῦ ἀνατροπεὺς τοῦ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καθεστῶτος ἐν τῇ ἀλιείᾳ καὶ ἐμπορίᾳ τῶν σπόγγων. Εἰς τὴν ἐπίνοιαν καὶ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ νέα ἐξέλιξις τοῦ σπουδαιότατου τούτου κλάδου τῆς ἐμπορίας, τῆς εἰς χεῖρας ἐλληνικὰς ἀνατεθειμένης κατὰ τὸ πλεῖστον. Αὐτὸς συνετέλεσεν ὥστε νὰ εὐρυνθῇ καὶ διευκολυνθῇ θαυμασίως ὁ κύκλος τῶν ὑποβρυχίων ἐρευνῶν, ἡ ἐπέκτασις τοῦ χάρτου τῶν σπογγοφόρων θαλασσῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου τῶν χωρῶν τῶν σπογγαλιέων.

Τὸ ὄργανον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀνεστάτωσε κόσμον ὀλόκληρον καὶ διήρξεσε τὰς γνώμας καὶ προεκάλεσε ῥήξεις κοινοτήτων ὄλων καὶ ἐσάρωσε τοὺς πυθμένεας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ «πολλὰς ἰφθιμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψε» σφριγῶντων νέων, εἶνε ἡ σπογγαλιευτική ἢ καταδυτική μηχανή, ἡ ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊῶν ἐπικληθεῖσα

(*) Σημ. Ἐκ λίαν περιέργου καὶ ἐνδιαφέροντος ἄρθρου, σταλέντος ἡμῖν, ὀλίγον ἀργὰ ἀτυχῶς, ὑπὸ τοῦ ἐν Σύμῳνη εὐπαιδευτοῦ καὶ ἱκανῆς μορφώσεως κ. Δημοσθ. Χαβιαρᾶ, γραμματέως τῆς αὐτοῦ ἀκμαζούσης ὁμογενοῦς κοιότητος, ὁποσπῶμεν τὰ ἀνωθι κεφάλαια, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ παράσχωμεν κατὰ τὸ προσεχές ἔτος τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τῶν λοιπῶν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ «Ἡμερολογίου» καταχωρίζοντες ἅμα καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου ἀληθῶς πολιτοῦ τῆς Σύμῳνης Φωτίου Ν. Μαστορίδου, οὗ τὸ ὄνομα συνεδέθη ἀρήκτως πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς τελευταίας ἐξελίξεις τῆς σπογγαλιευτικῆς.

scaphandre, ἐξ οὗ καὶ παλλοὶ τῶν ἡμετέρων παρέλαβον καὶ καθιέρωσαν τὴν ὀνομασίαν : σ κ ά φ α ν δ ρ ο ν (*).

Ἡ σπογγαλιεία μέχρι τοῦ 1860—1866 ἐξησκαίτο ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑπὸ γυμνῶν δυτῶν, ἤτοι κολυμβητῶν· τινὲς δὲ μετεχειρίζοντο καὶ τοὺς διὰ κάμακος καὶ γαγγάμου (καγγύθας), τρόπους. Γυμνοὶ δῦται ἦσαν ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι Σύμης Χάλκης καὶ Καλύμνου, τινὲς ἐκ τῶν νοτίων Σποράδων, καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν παραλιῶν τῆς Συρίας, ἐν οἷς καὶ ὀλίγιστοι ἐκ Τρίκκερι τῆς Θεσσαλίας. Κέντρα ἐξαγωγῆς καὶ ἐμπορίας ἦσαν ἡ Σύμη, Χάλκη, Κάλυμνος καὶ Συρία. Οἱ σπόγγοι ἦσαν ἄφθονοι, ἐξαιρέτοι καὶ εὖωνοι. Τῷ 1850 δῦτης Συμαῖος, ὁ Μιχαὴλ Καρανίκας, ἐπενόησε τὸ κ α μ π α ν ἔ λ λ ι, πλατὺν λίθον προσδεδεμένος διὰ τῆς γ ά σ α ς, λεπτοῦ σχοινίου, εἰς τὴν χεῖρα τοῦ δῦτου, ὅστις οὕτω ἀνεσύρετο εὐκόλως ἐκ τοῦ πυθμένος, ἐξασφαλιζόμενος καὶ κατὰ τῶν θαλασσίων ρευμάτων καὶ ἄλλων κινδύνων. Οἱ Συμαῖοι εἶχον τελειοποιήσει τὸ μόνον παρ' αὐτοῖς ἀπ' αἰῶνων ἐν χρήσει εἶδος σπογγαλιευτικοῦ πλοιαρίου, τὰς περιφῆμους σ κ ά φ α ς, ἅς καὶ ἀρχαῖοι περιηγηταὶ ἀναφέρουσιν. Μετὰ τὰ περίεργα αὐτὰ κελύφη διέσχίζον τὰς θαλάσσας ἐκ τῶν Σποράδων μέχρι τῶν παραλιῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ἐν Σύμη ἐναυπηγοῦντο ἀποκλειστικῶς, μέχρι ἐσχάτων ἔτι, ὅλα σχεδὸν τὰ πλοιάρια τῶν Σποράδων. Ὅλοι περίπου οἱ κάτοικοι ἐπεδίδοντο εἰς τὴν ἀλιείαν ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου. Ὁ χρυσὸς εἰσέρρεεν ἄφθονος. Οἱ σπογγοφόροι πυθμένες ἦσαν ἀνεξάντλητοι. Οἱ νησιῶται ὅλοι εὐημέρουν. Τὰ ὑπὸ τῶν Σουλτάνων κεχορηγημένα ταῖς νήσοις προνόμια πλήρους αὐτοδιοικήσεως καὶ ἀτελείας συνεπλήρουν τὴν χρυσῆν ἐκείνην ἐποχὴν. Οἱ δῦται ὅλοι ἐν οἷς καὶ μουσουλμάνοι τῆς Συρίας, ἀπεκαλοῦντο καὶ ἡγα-

(*) ΣΗΜ. Τὴν λέξιν scaphandre ἔπλασαν οἱ Γάλλοι ὀνομάσαντες δι' αὐτῆς εἶδος ν α υ α γ ο σ ώ σ τ ο υ ἐκ φελλοῦ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς καταδυτικῆς μηχανῆς. ἦν ὠνόμασαν : appariel plongeur (ὄρα Manuel du matelot plongeur et instructions sur l'appareil plongeur par A. Denayrouge, Paris 1865) βραδύτερον δέ, εἰ μὴ ἀπατῶμαι, scaphandre. Πρὸ τούτου ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος, ἐν τῷ γαλλο-ἐλληνικῷ λεξικῷ του (1846—1856) ἀπηξίωσε νὰ γράψῃ τὴν ἀλλόκοτον λέξιν ἐλληνικοῖς γράμμασιν, ὡς παρατηρεῖ ὁ σοφὸς Στέφ. Κουμανούδης ἐν τῇ «Συναγωγῇ νέων λέξεων» θεωρῶν ὅτι τῆς λέξεως ἐλληνικοῖς γράμμασιν ἤρχισε νὰ γίνηται· χρῆσις ἀπὸ τοῦ 1886. Ἄλλ' ὅμως ἰατρὸς Ἕλληνας ἐν τῷ ἰατρικῷ περιοδικῷ Ἄ σ κ λ η π ι ῶ τοῦ 1870 ὑπεσημείου τὰ ἐξῆς : «τὴν λέξιν σ κ ά φ α ν δ ρ ο ν δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ὡς οὖσαν ἐσχηματισμένην ἀναλόγως τῆς παρ' Ἀριστοφάνει (Λυσιστρ. 824) ἀπαντώσης· λέξεως : σ ά κ α ν δ ρ ο ς : «τὸν σάκανδρον ἐκφραεῖς . . .»

πῶντο ὡς ἄδελφοί. Οὔτε φθόνος, οὔτε ἀντιζηλία ἐγεννᾶτο εἰς τὰς καρδίας των.

Τὴν μακαρίαν ταύτην κατάστασιν συνετάραξεν αἰφνης ὁ αἰμνηστος Φώτιος Μαστοροῖδης ἐφαρμόσας πρῶτος ἐν τῇ σπογγαλιείᾳ τὴν ὑπὸ Εὐρωπαϊῶν ἐφευρεθεῖσαν καταδυτικὴν μηχανήν. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀσκηθεὶς εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δούτου εἰργάσθη ὡς τοιοῦτος ἐπὶ πολὺ παρ' ἀγγλικῶ ναυαγιστικῶ οἴκῳ, διαπλεύσας — πρὸ τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ — τὰ παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ κόλπου, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Κεϋλάνης καὶ ἄλλων χωρῶν τῆς Ἄπω-Ἀνατολῆς. Κατεδύετο μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς νέας μηχανῆς, χρησιμοποιοιμένης εἰς μικρὰ βᾶθη, πρὸς ἀνέλκυσιν ναυαγίων ἢ διὰ λιμενικὰς καὶ παραπλησιαίας ἐργασίας..

Μετὰ ἔτη πολλὰ ἐπανακάμφθαι εἰς τὸ Αἰγαῖον ἀπεκόμισε μίαν καταδυτικὴν μηχανήν, μεθ' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς καὶ προσέβη εἰς ἐπιτυχεῖς ἀποπειράς πρὸς ἐξαγωγήν σπόγγων, ὧν ἄλλως τε ἔθριθον τὰ παράλια ὅλων τῶν θαλασσῶν καὶ ἐπομένως ἢ ἀναζητήσις καὶ ἀνέλκυσις ἐγίνετο εἰς μικρὰ βᾶθη καὶ ὑπήνεμα μέρη, χωρὶς νὰ ἐκτίθεται τὸ πλοίαριον εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν καὶ ἐπὶ ἀγρίως σαλευομένων κυμάτων. Ἄνευ τῆς τοιαύτης ἀφθονίας τῶν σπόγγων θὰ ἀπέβαινε ἀδύνατος ἡ χρῆσις τῆς μηχανῆς, ἣτις πολὺ ὕστερον ἐτελειοποιήθη βαθμηδόν χρησιμοποιοιθεῖσα εἰς μείζονα βᾶθη, μέχρι 60 μέτρων. Μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τῶν πρώτων δοκιμῶν ἐπεδόθη ἐν Σύμῃ εἰς τὴν ἐγκύμνασιν εὐαριθμῶν προσηλύτων περὶ τὸν νέον τοῦτον τρόπον τῆς σπογγαλιείας, ὃν οἱ δῦται δυσπίστως καὶ μετ' εἰρωνος ἀδιαφορίας εἶδον κατ' ἀρχάς, μὴ δυνάμενοι νὰ φαντασθῶσι ποτὲ ὅτι τὸ παράδοξον καὶ πολὺπλοκον καὶ λίαν δαπανηρὸν ταῦτο μηχανήμα ἤθελε κάμει τοσαύτας κατακτήσεις καὶ προόδους. Ἀστεῖός τις μάλιστα τὸ παρέβαλε πρὸς τὸν μυθεύομενον Γλαῦκον, τὸν πρῶτον τῆς Σύμης οἰκιστὴν, κολυμβητὴν περίφημον, ὅστις ἠδύνατο νὰ μένη ἐπὶ ἡμέρας εἰς τὸν πυθμένα, ἀλλ' ὅστις καταδυσάμενος κάποτε δὲν ἀνῆλθε πλέον.

Ἐν τούτοις τρία ἤδη πλοίαρια εἶχον ἐξαρτισθῆ ἐν Σύμῃ διὰ τοῦ νέου μηχανήματος, τὸ παράδειγμα δ' ἐμιμήθη καὶ ἡ Κάλυμνος· οὕτω δὲ τῷ 1865 ἑκατέρω αὐτῶν εἶχεν ἀνὰ δέκα πλοίαρια τοῦ νέου συστήματος. Οἱ δῦται ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ τῷ 1866 ἔθραυσαν τὰς μηχανάς. Καὶ ὅμως ἡ καινοτομία κατέκτα ἀκάθεκτος ἔδαφος, αἱ καταδυτικαὶ μηχαναὶ εἰσῆχθησαν εἰς τὰς ἐγγύς νήσους, διὰ Συμναίων δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι βραδύτερον, ἔνθα καὶ προήχθησαν τάχιστα. Μόνον οἱ δῦται τῆς Συρίας ἀντέσχον εἰς τὸν πειρασμὸν, οὐ μόνον μὴ προσχωρήσαν-

τες εἰς τὸν νεωτερισμὸν ἀλλὰ καὶ μὴ ἐπιτρέψαντες τὴν δι' αὐτοῦ ἀλειάν εἰς τὰ γειτονικά τῶν παράλια.

Ἡ φάλαγξ τῶν γυμνῶν δυτῶν, ἀποκρούσασα καρτερικῶς, ἐν Σύμῃ ἰδίως, τὸ νέον δαιμόνιον μέχρι τοῦ 1871, ἤρξατο ἔκτοτε ἀραιουμένη. Οἱ πολλοὶ διερρῦθμιζον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὰ πλοιάριά τῶν πρὸς τὴν νέαν ἐφεύρεσιν· ἀλλὰ καὶ οἱ πυθμένες τῶν θαλάσσων ἐσαρῶνοντο ὅλονεν, οἱ σπόγγοι ἐσπάνιζον, ἡ ποιότης αὐτῶν κατέπιπτε. Οἱ διὰ μηχανῶν δῦται ἠναγκάζοντο νὰ ἐρευνῶσιν ἤδη εἰς ἀσυνήθη βάθη· τὰ θύματα οὕτως ηὔξανον καὶ ἡ σπογγαλιεῖα ἐν γένει διήνυε κρίσιμον περίοδον, συνεπεία δὲ τούτων ἡ ὀθωμ. Αὐτοκρ. Κυβέρνησις ἀπηγόρευσε διὰ νόμου τῷ 1881 αὐτὴν εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ ὀθωμαν. κράτους. Οἱ δῦται τοῦ πρώην καθεστῶτος ἀνεθάρτησαν, ἐπαναλαβόντες σφοδρότερον τὸν πόλεμον κατὰ τῶν βυθυστικῶν μηχανῶν, μέχρι τοῦ 1885, ὅτε ἐπετράπη καὶ αὐθις ἡ δι' αὐτῶν σπογγαλιεῖα.

Δὲν θὰ παρακολουθήσω ὧδε τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον, ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως. Σημειῶ μόνον ὅτι ἡ διὰ τῶν μηχανῶν σπογγαλιεῖα ἐνεψυγῶθη προαχθεῖσα ἐν Ἑλλάδι, νέαι ἀνεκαλύφθησαν σπογγοφόροι θάλασσαι, τέως ἄγνωστοι εἰς τοὺς σπογγεῖς τῶν Σποράδων, αἱ ἀπέραντοι τῆς Τριπολίτιδος, τῆς Τύνιδος, τῆς Σικελίας. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ κατὰ τῶν σπογγομηχανῶν ἀγὼν ἐπανελήφθη τελευταῖον, ἄδηλον δὲ ὅποῖαι γινῶμαι θὰ ἐπικρατήσωσιν ἐν τῷ μέλλοντι μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων αἵτινες κρατοῦσιν εἰς διάστασιν τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Τὴν αὐτὴν καταδίωξιν ἐδοκίμασε καὶ ἕτερος τρόπος σπογγαλιεῖας, ὁ διὰ γαγγάμου, ὃν ἀπὸ τοῦ 1877 ἐσυστηματοποίησαν εἰδικῶς Συμαῖοι σπογγεῖς, καὶ δι' οὗ ἀνεκάλυψαν πλείστους σπογγοφόρους πυθμένας, ἀπροσίτους εἰς τοὺς ἄλλως ἀλειούοντας καὶ ὃν δὲν ἐβράδυναν νὰ ἀσπασθῶσιν Ἕλληνας καὶ Ἰταλοὶ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἰταλίας, τῆς Τύνιδος καὶ τῆς Τριπολίτιδος.

Ὅπως δὴποτε ἡ καταδυτικὴ μηχανὴ ἐν διαστήματι βραχυτέρῳ τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀνέτρεψεν ἄρδην τὸ ἀπ' αἰῶνων κρατοῦν σύστημα τῆς σπογγαλιεῖας. Ὁ εἰσηγητὴς αὐτοῦ Φώτιος Μαστοριδῆς, ἐπιζήσας ὅπως ἴδῃ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ καὶ τὰ ἀποτελέσματα, πρῶτος καὶ δεξιὸς αὐτοῦ χειριστῆς, διετήρησεν ἐπίσης τὴν πεποιθήσιν ὅτι οὐχὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ μηχανήμα, ἀλλ' ἡ κακὴ καὶ ἀδεξία αὐτοῦ χρῆσις προξενεῖ τὰ δυστυχήματα. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νῦν περὶ τούτου· τὸ ζήτημα εἶνε ὅτι ὁ Φώτιος Μαστοριδῆς συνέδεσεν ἀρρήκτως τὸ ὄνομά του πρὸς τὴν νέαν ἐξέλιξιν τῆς σπογγαλιεῖας, δὲν ἦτο δὲ δυνατόν ἢ, καὶ ἂν αὐτὸς δὲν προσελάμβανε, Ἕλληνα πάντοτε νὰ πρωταγωνιστήσῃ,

ἐν τῇ χρησιμοποίησει αὐτοῦ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῶν ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων.

Ἄλλ' εἰς τὸν αἰγιόμαστον καὶ ἀλησμόνητον ἄνδρα ἐπεφυλάσσετο ὑπὸ τῆς Προνοίας, ὡς ἠθικὴ τις οἰονεὶ ἀμοιβὴ καὶ ἐπισφράγις τῶν προσπαθειῶν του, ὡς ὑπερτάτη χαρὰ, ἣν δικαίως καὶ μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἠσθάνθη κατὰ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του, ἦτοι ἡ διὰ τῶν καταδυτικῶν μηχανῶν, ὧν αὐτὸς ὑπέστηεν ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς καὶ ἐφαρμογεύς, ἀνέλκυσις τῶν ἐν Ἀντικυθήροις ἀρχαίων θησαυρῶν.

Καὶ οἷα σύμπτωσις! Ἐπέπρωτο νὰ συντελεσθῇ αὕτη καὶ ὑπὸ Συμαίων δυτῶν, συμπολιτῶν τοῦ Φωτίου Μισσοριδίου!

Ἐν Σύμῃ, Αὐγούστος τοῦ 1902

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΧΑΒΙΑΡΑΣ

Τὸ ἐπιμύθιον :

— Βλέπεις, παιδί μου; Ὁ λύκος λοιπὸν ἔφαγε τὸ πρόβατον, διότι δὲν ἦτο φρόνιμον. Ὁ μῦθος δηλοῖ

Καὶ ὁ μικρός :

— Ἄ! Ἐνόησα! Ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι ἂν ἦτο φρόνιμον, θὰ τὸ ἐτρώγαμεν ἡμεῖς

— . . . !!!!!!!